Этноэкологический материал модуля «Неживая природа»

(учебный предмет «Человек и мир», 1 класс)

Используемый источник	Этноэкологическое содержание модуля «Неживая природа»
Загадкі / рэд. А. С. Фядосік. – Мінск: «Навука і тэхніка», 1972. – 448 с. [3]	Вышэй лесу, краша пламя. (Сонца, с. 22.) Мяне рэжуць, мяне б'юць, а я за гэта не злюсь, яшчэ лепей станаўлюсь. (Глеба, с. 30.) У полі без кораня расце. (Камень, с. 31.) У полі салавей свішча. (Вецер, с. 42.) І спім, і ядзім, і ходзім, самі бяром, а людзям не даём. (Паветра, с. 53.) Я іду, іду, ніколі да стога не дайду. (Туман, с. 53.) Белае палатно, а пад ім холадна. (Снег, с. 51.) З неба ўпаў, усю зямлю, як абрусам заслаў. (Снег, с. 51.) Ляцеў птах, сеў на вадах, ваду ўскалыхнуў і сам патануў. (Сняжынка, с. 49.) Без рук расце, без зубоў кусае. (Мароз, с. 48.) Вечарам прыляціць, усю ноч на зямлі праляжыць, а раніцай на неба апяць паляціць. (Раса, с. 45.) Рассыпаўся гарох на сто дарог, ніхто не падбярэ: ні цар, ні царыца, ні красная дзявіца. (Град, с. 45.) Чырвонае карамысла праз рэчку павісла. (Вясёлка, с. 44.) Адзін лье, другі п'е, трэці расце. (Дождж, зямля, трава, с. 44.) Чакаем і просім усе, а прыйдзе – усе схаваемся. (Дождж, с. 44.) Пушыстая вата плыве куда-та. (Воблака, с. 43.)

	Без крыл, а ляціць, без ног, а ходзіць, без паруса, а плыве. (Хмара, с. 42.) Бяжыць ліска каля лесу блізка. (Маланка, с. 40.) Нахмурыцца, насупіцца, у слёзы ударыцца – нічога не застанецца. (Навальніца, с. 39.) Стукае, грукае – нідзе яго не знойдзеш. (Гром, с. 39.)
Загадкі / склад. А. І. Гурскі. – Мінск: «Нар. асвета», 1969. – 48 с. [4]	Глянь праз акно – відаць сіняе палатно. (Неба, с. 7.) Свечак многа гарыць, а ніводнай не патушыць. (Зорка на небе, с. 7.) Усіх нас корміць, а сама есці не просіць. (Зямля, с. 8.) Ні рук, ні ног не мае, а яблыкі страсае. (Вецер, с. 9.) Вее, сее, рассявае, зімой сляды замятае. (Завіруха, с. 11.)
Народныя казкі-байкі, апавяданні і мудраслоўі / Укл. і рэд. Н. С. Гілевіч. – Мінск: Выд-ва БДУ, 1983. – 350 с. [5]	Па саломе ідзе, не шастае, па вадзе ідзе, не плюхае. (Сонца, с. 329.) Усё поле ў клубочках. (Камяні, с. 329.) Мяне ніхто не відзіці, але ўсякі чуе, а верную спутніцу маю ўсякі відзіць і ніхто не чуе. (Гром і маланка, с. 330.)
Васілевіч, У. Ад парога у свет дарога: народныя прыкметы і павер'і / У. Васілевіч. – Мінск: Мастацкая літаратура, 2017. – 126 с. [6]	Калі ўвосень выпадзе першы снег, праз месяц выпадзе другі, і гэты ўжо будзе трымацца ўсю зіму, с. 92. Калі ўвосень шмат лятае павуціння, то вясна будзе цёплая, с. 87. Калі вясна вельмі ранняя ды цёплая, то будзе халодны травень, с. 84. Калі ўвесну шмат лятае павуціння, то восень будзе халодная, с. 87.

	Калі ўвесну першы раз загрыміць, а ўжо нідзе няма снегу, то будзе цёплае лета і добры ўраджай, с. 89. Калі няма расы ўвечары, уначы, уранку, то неўзабаве дождж пойдзе, с. 90.
Рапановіч, Я. Н. Беларускія прыказкі, прымаўкі і загадкі / Я. Н. Рапановіч. – Мінск: Вышэйш. школа, 1974. – 384 с. [7]	Вясной дажджы не лішнія, с. 216. Вясной караб вады – коўш гразі, а восенню коўш вады – караб гразі, с. 216. Зіма снежная – лета дажджлівае, с. 219. Красна восень снапамі, а зіма ўмалотам, с. 222. Летні дзень – год корміць, с. 223.
Шумский, К. А. Народные экологические знания белорусов: традиции и современность / К. А. Шумский. – Мінск: Беларуская навука, 2021. – 367 с. [2]	Калі першы гром пачуецца з поўначы, то лета будзе халоднае; з поўдня – цёплае, с.326. Калі першы снег выпадзе рана, то вясна мокрая, с. 326. Зіма ідзе па лету, а лета па зіме: калі стаіць роўная зіма, то будзе добрае лета, с. 330. Калі першы снег застане на дрэвах лістоту, то будучая вясна будзе халоднай, с. 332.
Кацар, М. С. Беларускі арнамент. Ткацтва. Вышыўка / М. С. Кацар; пер. з рус. мовы, літ. апрац. і навук. рэд. Я. М. Сахуты. – 4-е выд. – Мінск: Беларусь, 2023. – 224 с. [8]	Народная вясенняя песня «Прачнулася сонца рана…» Прачнулася сонца рана, дзянніцай, Умылася янтарнай расіцай, Клікнула спазаранку красную дзявіцу, Зару-зарніцу: «Ляці на быстрых крыллях Быстрэй ветру буйнага, Нясі вестачку мацеры-зямліцы:

	Напаю зямліцу чыстай вадзіцай, Сагрэю цёплым спарэннем, Асвячу яркім праменнем, Асвабаджу маці-зямліцу Ад лютых марозаў. Прачніся, прачніся, маці-зямліца, Хай чячэ вадзіца, Хай адкрываецца крыніца, Хай расце траўка-мураўка, Хай цвітуць сады-прысады, хай спеюць вішні-вінаграды». Маці-зямля прачнулася, Яснаму сонцу ўсміхнулася, Нізка светламу пакланілася, сонцу яснаму павінілася, с. 63.